

Anayasa Yazımı, Başkanlık Sistemi ve 1961 Anayasası

Şimdi sormak gerekiyor: Sayın Erdoğan, AKP üzerindeki tek seçiciliğini ve mutlak otoritesini bırakmak ister mi? Aslında hangi parti lideri, kendi partisinin denetimini elinden kaçırmak ister?.. Hangi parti lideri, milletvekili seçimlerinde elinde tuttuğu ve istediğini milletvekili yapma yetkisini ve gücünü bırakmak ister? Ama başkanlık modelinin temeli budur...

Alev COŞKUN

Yeni anayasa üzerinde çalışan TBMM partiler arası komisyonu, anayasanın yazımına başlamış bulunuyor. Türk toplumunun anayasa yapma ve anayasalı devlet modeli konusunda 150 yılı aşan bir geçmişi, deneyimi ve birikimi vardır.

İlk anayasamız 1876 yılında yürürlüğe giren **Kanuni Esasi**'dir. 1876 yılında, Osmanlı Devleti bu anayasaya kavuşurken, onun yakın komşuları Rusya, İran, Balkanlar ve Arap dünyası anayasa kavramına epeyce uzaktılar.

Kanuni Esasi, Türk toplumunun anayasal gelişme çizgisinde, mutlakiyetten ayrılışı ve meşrutî yönetime geçişi sağlayan çok önemli bir gelişmedir. Ne yazık ki bu anayasaya göre seçimle oluşan Meclis sadece 5 ay toplanabildi. Anayasa daha sonra 32 yıl uygulanmamak üzere rafa kaldırıldı.

24 Temmuz 1908, II. Meşrutîyet'in ilanıdır. Yapılan seçimler sonucu 1908 Aralık ayında toplanan Meclis, o günden bugüne 104 yıldır toplantılarını sürdürmektedir. Bu, Türkiye için parlamenter demokrasi açısından çok önemli bir gelişmedir.

1921 ve 1924 anayasaları üzerinde de kısaca duralım. 1921 Anayasası güçler birliği ilkesine dayalı bir Meclis hükümeti sis-

temini kurmuştu. Bu durum, İhtilal Meclisi koşullarının anayasasıydı.

1924 Anayasası ise Cumhuriyetin ilanından sonra yapılan ilk anayasadır.

1950-1960 çok partili dönemde yaşanan olaylar, 1924 Anayasası'nın yetersizliğini ve boşluklarını ortaya koymuştu. 1961 Anayasası ise Türk siyasal tarihimizde hukuk devleti ilkelerini ortaya koyan ilk anayasa olma özelliğini taşımaktadır.

1961 Anayasası, bireyi ve insan haklarını öne çıkarmış, insanı yüce bir değer kabul etmiştir.

1961 Anayasası, II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da ortaya çıkan çağdaş ve demokratik anayasalardan esinlenmiştir, onlar kadar ilerici ve demoktrattır.

1961 Anayasası, "**İnsan Hakları ve Özgürlükleri**", "**Sosyal Adalet**", "**Çağdaş Demokrasi**" ve "**Hukukun Üstünlüğü**" ilkelerine dayanan bir anayasadır. Tüm bu aşamalar, bizim birikimlerimizdir.

Meclis Anayasa Komisyonu tam anayasa yazımına geçeceği sırada, geçen hafta birdenbire "**Başkanlık**" ya da "**Yarı Başkanlık**" modelleri gündeme taşınmıştır.

Bu durum, **Özal** ve **Demirel**'in cumhurbaşkanı seçilmeden önce ortaya attıkları istemlere benziyor. Şimdi de cumhurbaşkanı olmak isteyen **Erdoğan** bu tür istemlerde bulunuyor. Bu durum, Çanka-

ya'ya çıkarken yürütme gücünü elde tutmanın dayanılmaz cazibesinden doğmaktadır.

Yeni bir model

Şimdi sormak gerekir. Yeni anayasa mı yapılacak, yoksa yeni bir siyasi rejim, yeni bir model üzerinde mi çalışılacak?

Türkiye'nin yeni bir sisteme gereksinmesi var mı?

104 yıldır iyi-kötü sürdürdüğümüz parlamenter sistemden neden ayrılıyoruz?

Bu yıkıcı sorulardan sonra, yeni anayasa yazımında özellikle dikkatle üzerinde durulması gereken hususlar şunlar olmalıdır:

Temel haklar

Yeni anayasada hak ve özgürlükler tam olarak korunmalı, "**temel hak ve özgürlüklerin özüne dokunulamayacağı**" kesin olarak belirtilmelidir.

Hukuk devletinin sağlanması yönünde, kuvvetler ayrılığı ilkesi ve parlamenter sistem titizlikle korunmalıdır.

Başkanlık hükümeti modeli, bugünkü sistemin ortadan kaldırılmasını ve siyasal modelin parça parça yeniden düzenlenmesini gerektirir.

Gerçek başkanlık sisteminde yasama organının tam bağımsız olması, özellikle yürütme organıyla hiçbir bağınmaması gerekir. Bu da bugünkü siyasal parti sisteminin tersyüz edilmesi, siyasal partilerin ve parti liderlerinin mutlak egemenliğinden koparılmasını gerekli kılar.

Şimdi sormak gerekiyor: Sayın Erdoğan, AKP üzerindeki tek seçiciliğini ve mutlak otoritesini bırakmak ister mi?

Aslında hangi parti lideri, kendi partisinin denetimini elinden kaçırmak is-

ter?.. Hangi parti lideri, milletvekili seçimlerinde elinde tuttuğu ve istediğini milletvekili yapma yetkisini ve gücünü bırakmak ister? Ama başkanlık modelinin temeli budur...

Bu sağlanamadığı takdirde, Başkanlık hükümeti sistemi Türkiye'de kişi diktatörlüğüne ve Latin Amerika'da olduğu gibi "**Başkanlı**" sistemlere götürür.

Yeni anayasa, Anayasa Mahkemesi'ni ve Yüksek Yargıçlar Kurulu'nu bağımsız ve yansız olarak yeniden kurmalıdır.

Anayasa Mahkemesi üyelerinin hepsi hukukçu olmalı, seçilmeleri hiçbir tartışmaya yer bırakmayacak bir biçimde düzenlenmelidir.

Yüksek Yargıçlar Kurulu'nda siyasal kişilere ve Adalet Bakanlığı müsteşarına yer verilmemelidir. Yüksek Yargıçlar Kurulu seçimi, hiçbir sorguya yer bırakılmayacak biçimde tam bağımsız olarak yeniden düzenlenmelidir.

Yeni anayasada, en tartışmalı konulardan birisi "**vatandaşlık**" tanımıdır. 1924 Anayasası'nın 88. maddesinde "**Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibarıyla Türk, itlak olunur**" denilmiştir.

Burada, coğrafi bir tanımla "**Türkiye ahalisi**" kavramı üzerinde durulmaktadır. **Atatürk** de o yıllarda "**Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk Milleti denir**" tanımını yapmıştır.

Yeni anayasa yazımcıları, çok zor bir görev yaptıklarının bilincindedirler. Onlar için en ciddi kaynak, hukuk devleti ilkesine titizlikle bağlı 1961 Anayasası'dır ve onun Prof. **Hıfzı V. Velidedeoğlu** tarafından Türkçeye kazandırılmış yalın metnidir.